

Sadržaj

Zatvor na reci	11
Skagen, zatrpana crkva.....	25
Pastor sumnja	41
Duboka grla	58
Tetford Majns.....	78
I orgulje utihnuše	104
Montreal, Kvebek	130
Vinonin biver	150
Netom pred odlazak u tamu	172
Avion, traktor i čekanje	200
Povratak u Skagen.....	218
Zahvalnost	237

Zatvor na reci

Sneg pada već nedelju dana. Pored prozora gledam noć i osluškujem studen. Dopiru zvuci. Zvuci posebni, neprijatni, takvi da poveruješ kako zgrada, zarobljena u stegu od leda, ispušta mučnu jadikovku, kao da se previja i krcka skupljajući se. U ovo doba zatvor već spava. Posle izvesnog vremena, kad se čovek navikne na njegov metabolizam, može čuti kako diše u mraku kao kakva velika zverka; ponekad kašlje, pa čak i guta pljuvačku. Zatvor nas guta, vari nas, i mi, zgrčeni u njegovom trbuhu, šćućureni u numerisanim naborima njegove utrobe, između dva želudačna grča, spavamo i živimo kako možemo.

Kazneni zavod u Montrealu, nazvan bordovski pošto je sagrađen na nekadašnjoj teritoriji istoimene četvrti, nalazi se na bulevaru Guen Uest broj 800, na obodu Rivijer de Prerija. Zatvorenika 1.357. Obešena njih 82 do 1962. Nekada, pre no što je izgrađen ovaj univerzum za prisilno mirovanje, mesto je sigurno bilo predivno, sve s brezama, javorovima, kiselim ružem i visokom travom polegлом pod nogama divljih životinja. Od te faune, danas su pacovi i miševi jedini preživeli. A pošto je njihova priroda tek malo bojažljiva, ponovo su nastanili ovaj zatvoreni svet, sačinjen od patnje iza rešetaka. Čini se da su se savršeno pri-

vikli na zatvorenost; njihova kolonija neprekidno se proširuje po svim krilima zgrada. Noću se jasno čuju glodari kako vršljaju po ćelijama i po hodnicima. Da bismo im preprečili put, ispod vrata ili ispred otvora za ventilaciju postavljamo urolane novine i staru odeću. Ali ništa ne pomaže. Oni prolaze, provlače se, zavlraču se i rade što im je posao.

Tip ćelije u kojoj živim naziva se „kondo”, što znači „stan”. Ovom prostoru nadenut je taj ironični naziv zato što ima površinu malo veću od standardnog modela, no ipak se ono što je u nama ostalo od ljudskosti sabija u nekih šest kvadratnih metara.

Dva kreveta na sprat, dva prozora, dva taburea zakovana za pod, dva stočića, jedan lavabo, jedna klozetska šolja.

Ovaj kavez delim s Patrikom Hortonom, čovekom koji je dao da mu na leđima istetoviraju životnu priču – *Life is a bitch and then you die* – kao i priču o njegovoj ljubavi prema harli-dejvidsonu, na obli-ni ramena i gornjem delu grudi. Patrik čeka presudu za ubistvo jednog od *Hels ejndželsa*, koji je pripadao montrealском kaptolu, a koga su, dok je bio na motoru, ubili prijatelji, sumnjajući da sarađuje s policijom. Patrik je optužen za učešće u toj egzekuciji. Imajući u vidu njegove zastrašujuće proporcije i pripadnost toj motociklističkoj mafiji, koja se može podičiti veličanstvenim repertoarom zločina i ubistava, svi se s poštovanjem razmiču pred Hortonom, kao da je reč o kakvom kardinalu, dok baza po hodnicima sektora B. Kako me znaju kao nekog ko deli intimnost njegove ćelije, i sâm uživam isto poštovanje kao i taj neobični nuncije.

Već dve noći Patrik ječi u snu. Boli ga zub i oseća žiganje tipično za apscese. U više navrata požalio se na taj bol čuvaru, koji mu je na kraju nabavio tilenol. Kad sam ga pitao zašto se ne bi upisao na listu čekanja kod zubara, rekao mi je: „Nikada. Ako te boli zub, ovde ti ovi kurvini sinovi ne leče zub, oni ti ga izvade. Ako te bole dva zuba, ista stvar, oni ti izvade oba.”

Ćeliju delimo već devet meseci i stvari se odvijaju dosta dobro. Hirovitost zajedničke sudbine htela je da obojica stignemo ovamo otprilike u isto vreme. Vrlo brzo, Patrik je hteo da zna s kim će svakog dana morati da deli klozetsku šolju. Tad sam mu ispričao svoju priču, sasvim drugačiju od one o *Helsima*, koji su kontrolisali celokupnu trgovinu drogom u pokrajini i bez oklevanja se upuštali i u praskave ratove, poput onih iz perioda 1994–2002, u kojima je u Kvebeku stradalo 160 ljudi, kad su se sukobili sa svojim pradavnim neprijateljima *Rok mašinsima*, koji su se zatim pripojili *Bandidosima*, a ovi, sa svoje strane, nikoliko nisu bez razloga nosili svoje ime, te su i sami doživeli nekoliko poraza, kao kad je pronađeno osam leševa – sve sami članovi bande – nehajno razbacanih u četiri automobila parkirana jedan uz drugi i registrovana u Ontariju.

Kad je Patrik saznao zbog čega sam zatvoren, zainteresovao se za moju priču s blagonaklonošću kakvog esnafskog majstora koji se upoznaje s prvim nespretnim pokušajima svog šegrta. Kad sam završio svoju skromnu priču, on se počeošao po resici desnog uva, koju je zahvatio neki crvenkasti ekcem. „Kad sam te video, nisam verovao da si u stanju da uradiš takvo nešto. Dobro si uradio. Tu nema sumnje. Ja bih ga ubio.”

Možda je to upravo ono što sam hteo da uradim i što bih, po priči očevidaca, verovatno i učinio da se šest odlučnih osoba nije udružilo kako bi me obuzdalo. Pravo govoreći, osim onoga što su mi ispričali, u sećanju mi je samo nekoliko slika samog incidenta; moj duh kao da je selektivno načinio izbor pre nego što sam se probudio u sali urgentne službe.

„Jebote, ja bih ubio to govno. Takve tipove treba izbosti.” Prstima je i dalje kopao po užarenom uvu i svom se težinom premeštao s noge na nogu. Obuzet neshvatljivom ljutnjom, Patrik Horton delovao je spreman da prođe kroza zidove kako bi završio posao koji sam ja istovremeno započeo i na neki način zbudžio. Videvši ga tako gde urla dok se češe po upaljenoj koži, odmah sam se setio one opaske antropologa Serža Bušara, stručnjaka za amerindijanske kulture: „Čovek je medved koji se izmetnuo na zlo.”

Moja žena Vinona bila je Indijanka Algonkvinka. Mnogo sam čitao Bušara kako bih saznao nešto o njoj. Tad sam još bio samo Francuz, brz vozač, koji gotovo ništa nije znao o čakama šatora što se tresu, o mističnim pravilima kolibe za pročišćenje, o prastaraj legendi o rakunu, o predarvinovskom shvatanju, po kojem „čovek potiče od medveda”, i o priči koja kaže zašto „irvas ima bele pege samo ispod usta”.

U to doba zatvor je za mene bio samo teorijski pojam, farsa igara s bacanjem kockica koja vam nalaže da preskočite krug zaustavljeni na zatvorskom polju *Monopola*. I činilo se da je taj svet, satkan od nevinosti, izgrađen jednom zasvagda, baš kao i moj otac, pastor Johaneshansen, zaokupljen time da srca ljudi i fonični točkovi orgulja „hamond” zatrepere u

njegovoj protestantskoj parohiji, zasutoj pljuskovima blagoslovenog azbesta; i kao Vinona Mapači i njena algonkvinska blagost s kojom ispravlja krivine dok upravlja svojim avionom taksijem biver ne bi li klijente i plovke obazrivo spustila niz vodu svih severnih jezera; i kao moja keruša Nuk, koja je tek bila došla na svet i delovala kao da me posmatra svojim crnim očima, velikim kao početak i kraj svih stvari.

Da, voleo sam to već davno prošlo vreme, kad je moje troje mrtvih još bilo živo.

Toliko bih voleo da mi san dođe na oči. Da više ne čujem pacove. Da više ne osećam miris ljudi. Da više kroz prozor ne slušam zimu. Da više ne moram jesti smeđu piletinu skuvanu u masnoj vodi. Da više ne rizikujem da me nasmrt prebiju zbog suviše reči ili šake duvana. Da više ne budem primoran da mokrim u lavabo zato što, posle određenog sata, više nemamo pravo da povlačimo vodu. Da više ne gledam svake večeri kako Patrik Horton spušta pantalone, se da na dasku i vrši nuždu pričajući mi o „ukrštenim klipnjačama” svog harlija, koji pri usporavanju „podrhtava kao da cvokoće”. Pri svakoj seansi, on spokojno dela i obraća mi se sa začudnom opuštenošću koja me navodi na uverenje da su njegova usta i duh skroz odvojeni od njegove rektalne preokupacije. On čak i ne pokušava da modulira vetrove koje ispušta od napinjanja. Sve završavajući posao, Patrik nastavlja da me prosvetljuje o pouzdanosti poslednjih motocikala, koji su sad postavljeni na „blok-cilindre nazvane isolastic”, pre nego što podigne gaće – kao čovek koji je završio svoj dan – i rasprostre po šolji besprekorno čist komad tkanine koji treba da zameni poklopac, što

meni istovremeno pomalo nalikuje na kraj službe i na *Ite missa est*.

Zatvoriti oči. Spavati. To je jedini način da izađeš odavde, da ostaviš pacove za sobom.

Leti, kad bih se smestio u ugao prozora s leve strane, uspevao bih da vidim vodu reke De Preri kako velikom brzinom hita prema ostrvu Burdon, ostrvu Bonfoen i reci Sen Loran, koja ju je u isto vreme primala i gutala. Ali te noći – ništa. Sneg je sve zatomio, čak i tminu.

Patrik Horton nije to znao, ali u tim satima, Vinona, Johanes, ili pak Nuk, dolazili bi da me posete. Ulazili bi, a ja bih ih podjednako jasno video kao što sam mogao potanko uočiti svu bedu utisnutu u tu prostoriju. I oni bi mi se obraćali, i bili bi tu, u mojoj neposrednoj blizini. Tokom svih ovih godina otkako sam ih izgubio, oni su tumarali po mojim mislima, bili kod kuće, bili u meni. Govorili su što su imali da kažu, radili svoje, nastojali da unesu red u nered mog života i uvek nalazili reči koje bi me na kraju vodile ka večernjem snu i smiraju. Svako mi je na svoj način, u svojoj ulozi, sa svojim nadležnostima, pružao oslonac a da nikad o meni nije sudio. Naročito otkako sam u zatvoru. Ništa više nego ja nisu znali kako se sve to dogodilo, niti zašto se sve preokrenulo tako brzo, za nekoliko dana. Oni nisu bili tu da bi utvrdili poreklo nesreće. Oni su samo nastojali da ponovo okupe našu porodicu.

Prvih godina bilo mi je vrlo teško da prihvatim pomisao kako ću živeti sa svojim mrtvima. Da slu-

šam glas svog oca bez ijedne reči, kao kad sam bio dete, kad smo živeli u Tuluzu i kad nas je moja majka volela. Kad je Vinona posredi, nemir se vrlo brzo raspršio, toliko me je ona pripremila za legendu o tom algonkvinskom infrasetu u kome su se sretali živi i mrtvi. Često je govorila da nema ničeg normalnijeg od prihvatanja tog dijaloga s pokojnicima, koji sad žive u jednom drugom svetu. „Naši preci nastavljaju drugo postojanje. A to što ih sahranjuju sa svim njihovim predmetima... to čine da bi drugde mogli nastaviti da se bave svojim poslovima.” Dopadala mi se krhka logika tog sveta sklepanog od nadanja i ljubavi. Otpremeljivane su na drugi svet zajedno s pokojnim vlasnicima tih alatki što bi trebalo da rade, a ako su na struju, onda da rade pod bilo kojim naponom i na svim višestrukim utičnicama nevidljivih svetova. Što se tiče Nuk, moje keruše, koja je znala sve o vremenu, ljudima i zakonima zime, koja nas je čitala kao otvorene knjige, ona bi prosto dolazila da se ispruži pored mene, kako je uvek i radila. Bez šamanovog posredovanja, uzdajući se samo u sećanje na moj miris, ona me je pronašla. Pošto se prošetala po tami, naprosto se vratila kući i legla kraj mene, nastavljajući tako naš zajednički život tamo gde smo ga prekinuli.

Doveden sam u zatvor *Bordo* na dan kad je izabran Barak Obama, 4. novembra 2008. Za mene je to bio dug i mučan dan s transferom u sudnicu, čekanjem u hodnicima suda, izvođenjem pred sudiju Lorimijea, koji je pak, uprkos tome što me je prilično blagonaklono ispitivao, izgledao kao da je zaokupljen samo gomilom ličnih briga; dan s fantomskom odbranom mog depresivnog advokata, koji me je zvao

„Janssen”, izmišljao mi „tešku psihijatrijsku prošlost”, odavao utisak kao da otkriva moj dosije ili da zastupa nekog drugog; dan s čekanjem presude, Lorimijeom, koji je tu presudu promrmljao, propisanom kaznom što se gubi u sudskim spisima – dve godine strogog zatvora – prolomom oblaka u povratku, saobraćajnim gužvama, dolaskom u zatvor... A tu, identifikacija, neprijatni pretres, trojica u ćeliji velikoj kao garaža za bicikle, „drži jezik za zubima, ovde treba da držiš jezik za zubima” – dan s dušekom položenim na pod, pacovskim izmetom, upotrebljenim papirnim maramicama svuda naokolo, neodređenim vonjem urina, poslužavnikom, smeđom piletinom i crnom noći.

Mesec dana pre nego što se Barak Obama zvanično uselio u Belu kuću, ja sam prebačen u prebivalište „kondo”, koje i dan-danas delimo Patrik Horton i ja. To preseljenje omogućilo mi je da se iščupam iz paklene utrobe sektora A, gde su nasilje i napadi obeležavali dnevne, a ponekad čak i noćne sate. Iako ni ovde nisam zaštićen od ispada, zahvaljujući Hortonovom pedigreu i stasu, život je prihvatljiviji. A zatim, kad osećaj nelagodnosti i težina vremena postanu preteško breme, dovoljno je odustati i prepustiti se sporom i upornom ritmu zatvorskog sata, potčiniti se koncepciji njegovih „životnih režima”: „7 sati, otvaranje ćelija; 7.30, doručak; 8 sati, sektorske aktivnosti; 11.15, ručak; 13 sati, sektorske aktivnosti; 16.15, večera; 18 sati, sektorske aktivnosti; 22.30 sati, povečerje i zatvaranje ćelija. Zabranjeno je pušenje u ustanovi i izvan nje. Nedoželjene stvari: video-igrice, kompjuteri, mobilni telefoni, fotografije pornografskog karaktera. Krevet mora biti namešten pre 8 sati, a soba sređena, svakog jutra, pre 9 sati.”